

Die twee lewens van Dieter Ondracek.
André Krüger. Kaapstad: Human & Rousseau, 2012. 366 pp. ISBN 978-0-7981-5672-1.
EPUB 978-0-7981-5895-4.

DOI: <http://dx.doi.org/10.4314/tvl.v50i1.23>

Die twee lewens van Dieter Ondracek lees, soos 'n Frederick Forsyth of 'n Deon Meyer, vlot en gemaklik maar laat jou, uiteindelik, met baie vrae. Dit sluit vrae in oor die kompleksiteit van verhoudings en identiteite, die vervlegting van persoonlike en nasionale geskiedenis, die verhouding tussen mag en geweld, die singewende rol van ruimte (teenoor plek) en persoonlike en kollektiewe skuld en verantwoordelikheid.

Die handelingsverloop, wat in Nazi-Duitsland begin en in apartheid Suid-Afrika eindig, is betreklik eenvoudig. As 'n begaafde skoolkind en 'n uitnemende student het Dieter Ondracek 'n fassinatie met lokomotiewe. Hy verstaan lokomotiewe en noem hulle sy "vlamdiere", maar hy het 'n naïewe begrip van menseverhoudings. Ondracek gradueer as spoorwegingenieur en gaan as gevolg van harde werk en toewyding vinnig vooruit. Reeds op universiteit word daar op hom druk uitgeoefen om sy "plig" te doen en by die Nazi Party aan te sluit. Hy weier. Later ontmoet hy 'n aantreklike mediese student (Sabine) en tree met haar in die huwelik. Sabine raak egter by 'n verhouding met 'n SS-offisier, Kurt Wolff, betrokke en verlaat Ondracek. As 'n blindelinge reaksie op haar verraad sluit Ondracek by die Nazi's aan. As 'n senior lid van die berugte Eichmann se personeel is hy daarvoor verantwoordelik om treine beskikbaar te stel om Jode na uitwissingskampe af te voer. Hy neem by geleentheid self aan 'n uitwissing deel deur brandstof oor 'n treinwa uit te laat gooi en die wa met Jode daarin aan die brand te laat steek.

Met die einde van die Derde Ryk in sig vlug Ondracek, nou as Gerhard Weber bekend, Suid-Afrika toe waar hy in Melville 'n huis met

Magda van Niekerk en haar dogter Kietie deel. Hy is aanvanklik 'n stoker en 'n treindrywer. Soos met Sabine ontstaan daar tussen hom en Magda 'n innige verhouding wat egter as gevolg van beide se agtergrond tot 'n einde kom. Magda se wettige man daag gewelddadig op, maar ook Kurt Wolff wat soos vele SS-lede aan die einde van die oorlog uit Duitsland gevlug het. Wolff waarsku Gerhard dat hy in die gevaar staan om deur Nazi-jagters ontbloot te word. Die uiteinde is dat Ondracek vir Wolff, ná 'n argument oor Sabine, in 'n woedebui vermoor, vir die moord teregstaan en op 12 April 1961 tereggestel word.

Die vertelling fokus op die gedagtes en doen en late van die hoofkarakter wat, al neem hy as Gerhard Weber in die tweede deel 'n nuwe identiteit aan, 'n afskaduwing van die oorspronklike Dieter Ondracek bly. Al het hy twee lewens, vermeld die titel net die naam, Dieter Ondracek. Die titel sinjaleer gevolglik 'n tweeledigheid in die verhaal waarin die verloop van die persoonlike verhoudings waarby Dieter/Gerhard met ander betrokke is, voorop staan. Die woorde "self" en "ander" word op verskeie plekke in die teks as (postkoloniale) teenoorstaandes gebruik. As 'n onwillige hoofkarakter weier Dieter Ondracek om kant te kies. Gevolglik word hy in die liminale gebied tussen self en ander in verhoudings vasgevang waarvan die aard deur die verloop van die tydgenootlike politieke geskiedenis bepaal word. Wat in hierdie verband voorop staan, is die ironie en paradoks wat ook in die vorm van teenoormekaarstellings in die verhaal voorkom.

In hierdie verband gaan dit, eerstens, oor die singewing van historiese ruimtes wat ironiese raakpunte met mekaar vertoon. Vergelyk as voorbeeld die spel van mag binne die historiese ruimte van Nazi-Duitsland tydens Hitler se bewind. Dieter se aanvanklike weiering om aan dié spel van mag deel te neem deur by die "Party" aan te sluit, weerspieël die ewe gewelddadige spel van mag

deur die vakbond in sy nuwe werksomgewing in Suid-Afrika. Gedryf deur die ideologie van apartheid oortuig lede van die spoorwegvakbond vir wit mense 'n onwillige Gerhard om by hulle aan te sluit deur hom aan te rand; sonder om 'n vinger te verroer aanskou hy later die publieke aanranding deur twee wit mans van 'n swart man wat glo opsetlik in 'n wit vrou vasgeloop het.

Hierby kan, tweedens, die vestiging van identiteitsruimtes (Berlyn teenoor Melville) en die dubbele rolle gevoeg word wat Sabine en Magda as skadubeelde en personas van die argetipiese Maria-as-hoer en Maria-as-moeder /heilige (Magda) in die gedaante van begeleiers in die verhaal speel. Derdens sou 'n mens selfs kon beweer dat beide as 'n tipe Beatrys optree wat 'n Dante, of Ondracek/Weber, tot in die onderste lae van die hel begelei. Die beskrywing van die brand en ont-ploffings wat na die botsing tussen Gerhard se goederetrein en 'n stilstaande trein volg, sluit by hierdie gedagte aan.

As Gerhard Weber kom Dieter Ondracek op bladsy 364 tot dié gevolgtrekking: "Sabine het hom gemaak en vernietig, haar verraad soveel dieper as wat hy ooit kon raai. Bes moontlik is sy die enigste een wat verstaan hoe die wêreld regtig werk. Sy het almal geklop, selfs die dood" (328). Hy kom tot hierdie ontnugterende gevolgtrekking nadat Wolff hom meegedeel het dat Sabine 'n lid van die SS was en deur dié organisasie geplant is om Dieter oor te haal om 'n lid van die Nazi Party te word. Waarvan Wolff toe nie bewus was nie, is dat sy as 'n lid van die Kommunistiese Party 'n dubbele spioen was wat, na hul huwelik, militêre inligting van Wolff moes inwin. Wanneer hy van haar dubbele rol bewus word, beland hy in 'n mesgeveg met haar waarin hy 'n deel van sy vingers verloor. Hy het letterlik sy vingers "verbrand".

Die twee lewens van Dieter Ondracek is gevolglik nie net 'n boek wat vlot en gemaklik lees nie, maar dit is ook dig aan betekenis.

Om so 'n literêre digtheid in 'n teks in te bou, moes aansienlike navorsing en aandag aan klein detail van die skrywer geveer het. Naas 'n groot aantal intertekstuele verwysings wissel dié detail van, byvoorbeeld, die rangstelsel in die Derde Ryk se militêre eenhede tot hoe Melville histories in die vyftigerjare gelyk het, of die klasse lokomotiewe wat die Suid-Afrikaanse Spoorweë toe gebruik het. (Vergelyk die potgooi van 'n onderhoud wat op 9 Julie 2012 met die skrywer gevoer is.)

Vlotheid van styl, literêre digtheid en historiese detail maak van hierdie debuut 'n publikasie waarvan lesers van spanningsverhale kennis kan neem.

Geraadpleegde bron

Krüger, André, Marie-Lais Emond en Alastair Graham. "[On *Die twee lewens van Dieter Ondracek*]." Radio Today. 9 Jul. 2012. 12 Sept. 2012. <http://amg14621.podomatic.com/enclosure/2012-09-10T09_00_00-07_00.mp3>. Onderhoud.

Johan Coetser
coetsj@unisa.ac.za
Universiteit van Suid-Afrika
Pretoria